

ILMIY- MA'RIFIY ASARLAR MANBASHUNOSLIGI "SABOTUL OJIZIN" ASARI MISOLIDA

Bozorov Vahobiddin Nuriddinovich

Mir Arab oliy madrasasi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ilmiy ma'rifiy asarlar manbashunosligini "Sabotul ojizin" asari misolida ko'rib chiqamiz.*

Kalit so'zlar: *Adabiyotshunoslik, tadqiqot, tahlil, sintez, Navoiy, So'fi Olloyor, ilmiy, farishtalar, kitoblar, avliyolar, qiyomat, jannat.*

O'zbek adabiyotshunosligiga yangi davr nafasi kirib kelishi yillar, uzoq davrlar chegaralagan buyuk ma'naviy boyliklarni qayta kashf qilish imkoniyatini berdi. Mamlakatimizning mustaqillikka erishuvi nafaqat milliy mumtoz adabiyotimizning haqqoniy baholanishiga yo'l ochdi, balki zamonaviy o'zbek adabiyotining mumtoz irmoqlardan suv ichib yangi va sog'lom o'zanlarda rivojlanishi uchun katta imkoniyat eshigini ochdi.

Ilmiy-ma'rifiy asarlar ilmiy va ilmiy bilimlar bilan jihozlangan asarlardir. Bunday asarlar ko'pincha tadqiqot, tahlil va sintez jarayonining mahsulidir. Ilmiy-ma'rifiy asarlar ma'lum bir mavzu yoki sohada tajriba talab qiladigan chuqur bilimga asoslanadi. Bunday ishlar turli akademik sohalarda paydo bo'ladi. Masalan, ilmiy-ma'rifiy asarlarga tibbiyot, texnika, ijtimoiy fanlar, tabiiy fanlar kabi fanlar bo'yicha chop etilgan maqola va tezislarni misol qilib keltirish mumkin.

Ilmiy-ma'rifiy asarlar, odatda, ilmiy jamoada taniqli va hurmatli hisoblanadi. Ushbu ishlardagi ma'lumotlar va topilmalar boshqa tadqiqotchilar tomonidan tekshiriladi va baholanadi. Ilmiy usullar yordamida olingan ma'lumotlarning to'g'riligi va asosligi muhimdir. Ilmiy-ma'rifiy asarlar odatda qat'iy tadqiqot jarayonining natijasi bo'lsa-da, ular manbalarni skanerlash, ma'lumotlarni tahlil qilish va sharhlash kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, adabiyotlar ko'rib chiqiladi va mavjud bilimlarga yangi nuqtai nazar keltiriladi.

Bunday ishlar ilmiy ishlanmalarni qo'llab-quvvatlaydi, yangi nazariyalarni taklif qiladi va mavjud bilimlarni chuqurlashtiradi. Bundan tashqari, u tegishli sohada ishlayotgan tadqiqotchilar uchun manba sifatida foydalaniladi va ilmiy jamoatchilikning umumiy bilimi sifatida qabul qilinadi. Xulosa qilib aytganda, ilmiy-ma'rifiy asarlar tadqiqot va tahlil jarayonlari mahsuli bo'lgan ilmiy-amaliy asarlardir. Ushbu ishlar tegishli fan bo'yicha bilimlarni oshirish bilan birga, ular yangi kashfiyotlar, nazariyalar va ilovalar uchun zamin yaratadi. Ilmiy-ma'rifiy asarlar - ilm-fan va bilim ishlab chiqarish maqsadida yozilgan asarlar yoki asarlar. Bunday ishlar tadqiqot natijalarini almashish, ilmiy munozaralarga hissa qo'shish va bilimlarni oshirish maqsadida yoziladi. Ilmiy-ma'rifiy asarlar odatda akademik yoki ilmiy jurnallarda chop etiladi. Bunday jurnallardagi maqolalar ekspertlar tomonidan ko'rib

chiqilgan va baholangandan so'ng chop etiladi. Maqolalar tadqiqotchilar, talabalar va boshqa manfaatdor shaxslarni resurslar bilan ta'minlash uchun ishlatiladi.

Ilmiy-ma'rifiy asarlar turli sohalarda yozilishi mumkin. Masalan, tibbiyot, fizika, kimyo, ijtimoiy fanlar kabi sohalarda olib borilgan izlanishlar natijasida olingan topilmalar va natijalar ana shunday ishlarda o'rtoqlashadi. Bundan tashqari ilmiy-ma'rifiy asarlar adabiyot, falsafa, san'at kabi sohalarda ham yozilishi mumkin. Bunday asarlar katta ahamiyatga ega, chunki ular yangi bilimlarni ochishga hissa qo'shadi va mavjud bilimlarni kengaytiradi. Shuningdek, u ilmiy munozaralar va turli qarashlarni taqdim etish imkonini beradi. Ilmiy-ma'rifiy asarlar ilmiy uslublar asosida tayyorlanishi, to'g'ri va ishonchli ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak.

XV asrda Hazrat Navoiyning sa'y-harakatlari bilan turkiy (eski o'zbek) til adabiyot olamida o'z o'rnini topishga erishdi. Shundan so'ng mazkur tilda bitilgan kitoblar har qachongidan ko'ra ko'payib bordi. Bir vaqtlar faqatgina arab yoki fors tilida bitilgan asarlar endi turkiy til latofatidan bahramand bo'la boshladi. Shunday asarlardan biri Ahli sunna aqidasi go'zal misralarda bayon qilgan "Sabotul ojizin" asari edi. Muallif So'fi Olloyor (1644-1724) o'z davrining mashhur olimlaridan, tariqat va shariat ahlidan bo'lib, islom imlariga oid bir qator kitoblar talif etgan. So'fi Olloyor o'z kitobida Alloh taoloning birligi va borligi, uning ism va sifatlari, payg'ambarlar, farishtalar, kitoblar, avliyolar, qiyomat, jannat va do'zax kabi aqidaviy masalalar, kamtarlik, shirinsuxanlik kabi fazilatlar, yomon xislatlardan chetlanish, doim xavf-u rajoda bo'lish singari yana turli masalalarni qalamga olib, kishilarni yaxshilikka chorlagan. So'fi Olloyor e'tiqod durdonlarini turkiy tilda ifodalash bilan bugun biz foydalanib kelayotgan o'zbek tilining naqadar qudratga ega ekanini isbotlab berdi. Darhaqiqat, "Sabotul ojizin" o'zbek mumtoz adabiyotining shoh asarlaridan hisoblanadi. E'tiborlisi, asar tili bugungi kun tiliga juda yaqin bo'lib, uni o'qigan kishi deyarli hech qanday qiyinchiliksiz adibning purma'no hikmatlarini ilg'ay oladi. Garchi, asarda arab va fors tillaridagi so'zlar ham ko'p uchrasa-da, bu narsa kitobning qiymatini kamaytirmaydi, aksincha yanada rang-baranglikni ta'minlaydi. "Sabotul ojizin" asari, ilmiy-ma'rifiy asarlar manbashunosligi mukammal namunadir. Bu atama ilmiy-ma'rifiy asarlarning qanday manbalardan oziqlanishi va qanday manbalarga asoslanganligini ifodalaydi. Ilmiy-ma'rifiy asarlar, odatda, ilmiy tadqiqotlar va akademik tadqiqotlar natijasida olingan ma'lumotlarga asoslangan asarlardir. Bunday ishlar ilmiy usullar yordamida olingan topilmalar va dalillarga asoslanadi. Masalan, kitob yoki maqolada keltirilgan nazariyalar asosli ilmiy dalillar bilan tasdiqlanishi kerak.

"Sabotul ojizin" asarini ham ushbu ilmiy-ma'rifi asar turkumiga misol qilib keltirish mumkin. Ushbu asar muallif tomonidan keng qamrovli tadqiqotlar natijasida olingan ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Muallif bu asarni ishonchli manbalardan foydalangan holda va mavjud adabiyotlarni hisobga olgan holda yaratgan. Ilmiy-ma'rifiy asarlar manbashunosligi ham dolzarb ma'lumotlardan foydalanish imkoniyati bilan bog'liq. Mualliflar hozirgi tadqiqot natijalariga rioya qilishlari va o'z ishlariga yangi ishlanmalarni kiritishlari kerak. Shu tariqa ilmiy-ma'rifi asarlar dolzarb va to'g'ri

ma'lumotlarni taqdim etishni maqsad qilgan. Binobarin, "Sabotul ojizin" kabi ilmiy-ma'rifi asar ilmiy izlanishlarga asoslanib, ishonchli manbalardan oziqlanadi. Bunday ishlar akademik dunyoda axborot almashish va dolzarb ma'lumotlardan foydalanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rahmonqul Orzibekov. O'zbek adabiyoti tarixi. - Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
2. So'fi Olloyor. Risolai aziza "Sabot ul-ojizin sharhi" (Tuzuvchi: B.Hasan) - Toshkent: A.Qodiriy nomidagi Xalq merosi nashr, 2000.
3. So'fi Olloyor. Sabot ul-ojizin (Nashrga tayyorlovchilar: Hoji Po'latqori Muhammad Ali, Mahmud Hasaniy, Mirsolih Qosim). - Toshkent: Mehnat, 1991.
4. So'fi Olloyor. Sabot ul-ojizin. (Nashrga tayyorlovchi: Rashid Zohid). - Toshkent: Cho'lpon, 1991.
5. So'fi Olloyor. Sabotul ojizin sharhi, Ravoyihur Rayhon (Nashrga tayyorlovchi: Rashid Zohid). - Toshkent: "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2021.